

КОНСТРУИРАНЕ И ВАЛИДИЗАЦИЯ НА БЪЛГАРСКАТА СКАЛА ЗА СТРАХ ОТ УСПЕХА

Маргарита Дилова

The paper presents a 24-item-questionnaire for measuring fear of success. Its approbation with 237 subjects shows good psychometric qualities. Validating studies revealed, that fear of success is positively correlated with high school grades, and negatively correlated with willingness to inform other people of one's success. The hypothesis that fear of success is related to leadership was not confirmed.

Страхът от успеха представлява амбивалентно или дори негативно отношение на човека към собствените му реални или възможни успехи. Това отношение се дължи, най-общо казано, на опасението, че успехите могат да имат отрицателни последици за него. Данните, че страхът от успеха има времева и транситуативна стабилност, са довели до разглеждането му като личностна черта. Тази черта се проявява в привидно парадоксалното поведение, при което хората сякаш сами саботират своите успехи или пък отбягват ситуацияите, в които биха могли да постигнат успех. (За по-подробен обзор върху развитието и съвременното състояние на проблема за страха от успеха вж. Д и л о в а, М., под печат.)

Тъй като страхът от успеха би могъл да има твърде съществено значение за реализацията на човека, сметнахме за полезно да разработим български метод за неговото измерване. В досегашната практика страхът от успеха се изследва по два начина: чрез проективен тест (Horner, 1969) и чрез личностни въпросници, като само въпросниците позволяват същинско, достатъчно обективно и надеждно измерване (Zuckerman & Wheeler, 1975). От трите англоезични въпросника, с които разполагахме, два се оказаха отнесени специално към успеха в учебната дейност (Pappo, 1983; Ishiyama & Chabassol, 1981), а третият ни се стори проблематичен в стилистично отношение, тъй като се състои почти изцяло от отрицателни твърдения (Ho & Zemaitis, 1981). Ето защо предпочетохме да съставим собствен въпросник, който да не е свързан само с учебната, а с всякакви дейности и така да бъде универсално приложим. Настоящата статия представя този метод заедно с първите данни от неговата апробация и валидизация.

Конструкция и апробация на скалата

Опасенията, пораждащи страха от успеха, се отнасят най-вече до отрицателни реакции на хората от социалното обкръжение — завист и притеснение от страна на колегите или недоволство от страна на близките поради това, че преследването на успеха не оставя време за тях. Друг вид опасения са свързани с необходимостта да се поддържа вече постигнатият успех с неговия задължаващ и обвързващ характер. Възможно е и преживяване на неясна и неопределена тревога във връзка с успехите, която психоаналитичните теории отдават на несъзнавано, създадено още в ранното детство амбивалентно отношение към личната изява (Freud, 1963; Horney, 1937; Ериксън, 1996). Тези преживявания могат да доведат до действия, насочени към саботиране на успеха или до омаловажаване на вече постигнатите успехи.

В съответствие с това разбиране за страха от успеха предлаганата скала включва следните групи признаци (вж. приложението):

1. Страх от негативните реакции на околните: айтеми 2, 10, 14.
2. Страх от отговорностите, свързани с успеха: айтеми 1, 4, 8, 12.
3. Социална тревожност, свързана с успеха: айтеми 6, 17, 20, 24.
4. Саботиране на успеха: айтеми 3, 7, 15, 18, 21, 22.
5. Омаловажаване на успеха: айтеми 5, 9 (обратен), 11, 13, 16, 19, 23.

Скалата беше апробирана върху 237 изследвани лица на възраст между 18 и 70 години (средна възраст 28 години). Табл. 1 показва параметрите на разпределението и вътрешната консистентност на скалата.

Разпределението на стойностите е близко до нормалното и, както показват данните от таблицата, много добре центрирано (диапазонът на вариране на баловете е от 24 до 96 и теоретичната средна от 48 е практически идентична с емпирично получената за цялата извадка). Коефициентите на консистентност „алфа на Кронбах“ показват, че и при двата пола скалата може да се приеме за хомогенна.

Това се потвърждава и от направения факторен анализ по метода на главните компоненти с последваща варимакс-ротация. Първият екстрахи-

Таблица 1. Средни стойности, стандартни отклонения и вътрешна консистентност на скалата за страх от успеха

ИЗВАДКА	N	M	S	Алфа на Кронбах
Мъже	96	48,55	11,32	0,85
Жени	137	46,36	9,61	0,81
Общо	237	47,5	10,37	0,82

Забел. n — брой изследвани лица; M — средно аритметично; s — стандартно отклонение. Общата извадка не е равна на сумата от мъжете и жените, защото има изследвани лица, които не са посочили пола си.